

САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРОО

ҮНЭТ ЦААСНЫ ГАЗРЫН 2012 ОНЫ АЖЛЫН ТАЙЛАН

**УЛААНБААТАР ХОТ
2013.03.01**

ГАРЧИГ

1. Санхүүгийн зохицуулах хорооны чиг үүрэгт хамаарах ажлын талаар

- 1.1. Эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох чиглэлээр
- 1.2. Зохицуулалтын байгууллагуудад хийсэн зайны болон газар дээрх хяналт шалгалт, хууль тогтоомжийг хангуулах чиглэлээр
- 1.3. Иргэдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх болон санхүүгийн зах зээлийн сургалт сурталчилгааны чиглэлээр

2. Үнэт цаасны зах зээлийн өнөөгийн байдал

- 2.1. Бүртгэлтэй хувьцаат компаниуд
- 2.2. Үнэт цаасны зах зээлийн мэргэжлийн оролцогч байгууллага
- 2.3. Үнэт цаасны зах зээлийн дэд бүтэц
- 2.4. Мэргэжлийн оролцогч байгууллагын 2012 оны жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангийн хураангуй
- 2.5. Тулгамдсан асуудлууд
- 2.6. 2013 оны зорилт

1. САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРООНЫ ЧИГ ҮҮРЭГТ ХАМААРАХ АЖЛЫН ТАЛААР

Өнгөрсөн жилүүдэд хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд эдийн засгийн бодит сектор болон түүний санхүүгийн салбарт гүйцэтгэх үнэт цаасны зах зээлийн үүрэг, ач холбогдлыг үнэлэн, хөгжлийн зорилтыг өөртөө агуулсан томоохон хөтөлбөр, төлөвлөгөө, чиглэлүүд төрийн эрх бүхий байгууллагуудаас батлагдаж байв. Үүнд Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 40 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2011-2013 оны дунд хугацааны зорилт”, Засгийн газрын 2010 оны 115 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ”, Санхүүгийн зохицуулах хорооны 2008 оны 228 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хөрөнгийн зах зээлийг 2009-2012 онд хөгжүүлэх үндсэн чиглэл” болон үе үеийн Засгийн газрын үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрийг нэрлэж болно.

Үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлсэнээр үнэт цаасны арилжаа, төлбөр тооцоо болон тодорхой хөрөнгө оруулалтын өмчлөх эрхийн шилжүүлгийг хялбарчлах замаар хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, зээлээс гадна үнэт цаас гаргаж хөрөнгө татах боломжийг бизнесийн байгууллагуудад олгох, үнэт цаасжуулах замаар биет хөрөнгийг эргэлтийн хөрөнгө болгон хувиргах, олон нэр төрлийн бүтээгдэхүүн гаргах замаар богино болон урт хугацааны хөрөнгө оруулалт хийх нөхцлийг бүрдүүлэх ач холбогдолтой бөгөөд энэ нь дотоодын төдийгүй гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хялбараар татах, хувийн хэвшил дэх банкнаас бусад санхүүжилтийг дэмжих, улмаар дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх, цаашилбал өөрийгөө тэтгэх, олон улсын зах зээлд өрсөлдөх чадвартай эдийн засгийг бүрдүүлэх чухал алхам болох юм.

Үнэт цаасны салбар нь банкуудтай өрсөлдөн санхүүгийн хуримтлалыг бодит сектор луу дамжуулан хөрөнгө оруулалт хийх суваг болж, санхүүгийн зуучлалын өрсөлдөөнийг гүнзгийрүүлэн, хүү ханшны тогтвортой байдлыг хангах боломжийг нээдэг байх ёстой. Энэхүү бодлогын хүрээнд Үнэт цаасны газар 2012-2016 оны стратеги төлөвлөгөөний дагуу ажиллалаа.

УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Санхүүгийн зохицуулах хорооны Үнэт цаасны газар нь хөрөнгийн зах зээлийн бодлого, төлөвлөлт, мэргэжлийн оролцогчид, үнэт цаас гаргагчдын гэсэн 3 хэлтэсээс бүрдэх бөгөөд 2012 онд газар, хэлтсийн дарга, ахлан хянан шалгагч, хянан шалгагч, мэргэжилтэн нийлсэн 17 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр үйл ажиллагаагаа явууллаа.

Хорооны хуралдаанаас Үнэт цаасны газартай холбоотой нийт 129 тогтоол, 2 тэмдэглэл батлагдан гарсан байна. Үнэт цаасны газартай холбоотойгоор гарсан тогтоолын тоог Хорооны нийт тогтоолын тоонд харьцуулж үзэхэд 32 хувийг эзэлж байна.

Тайлант хугацаанд Үнэт цаасны газрын бичиг хэрэгт нийт 4668 албан бичиг ирснээс Мэргэжлийн оролцогчийн хэлтэст 2181, Үнэт цаас гаргагчдын хэлтэст 2264, Бодлого, төлөвлөлтийн хэлтэст 88, газрын даргад хандсан 32, бусад асуудлаар 103 албан бичиг ирсэн байна.

Төрийн байгууллага албан тушаалтанд өргөдөл, гомдол гаргах тухай хууль, тогтоомжийн дагуу иргэд, аж ахуй нэгжээс 2012 онд нийт 192 өргөдөл, гомдол гаргаад байгаагийн 111 Мэргэжлийн оролцогчдын хэлтэст, 81 Үнэт цаас гаргагчдын хэлтэст харьяалагдан шийдвэрлэгдсэн байна.

Дийлэнх өргөдөл, гомдлын агуулга нь өмчлөгчийн зөвшөөрөлгүйгээр тэдний хувьцааг худалдсан, үнэт цаасны төвлөрсөн хадгаламжийн бүртгэлд нэр регистр зөрүүтэй бүртгэгдсэн, хувьцаат компани ногдол ашиг тараахгүй байгаа, компанийн өмч хөрөнгийг төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлага сонирхлын зөрчилтэй хэлцлээр үрэгдүүлсэн талаар байна.

1.1.Эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох чиглэлээр

Санхүүгийн зохицуулах хороо Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах ажилд манлайлан оролцож, зах зээлийн байнгын өөрчлөгдөн шинэчлэгдэж буй нөхцөл байдлыг харгалзан холбогдох байгууллагуудтай хамтран хуулийн төслийг боловсруулсан. Уг хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооны 2012 оны 5 дугаар сарын 08-ны өдрийн хуралдаанаар хэлэлцүүлж УИХ-ын нэгдсэн чуулганаар хэлэлцүүлэхээр бэлтгэсэн бөгөөд 2012 оны 10 дугаар сард УИХ-ын намрын чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад орсон боловч Засгийн Газар төслийг эргүүлэн татсан.

Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах ажлын хэсгийг 2012 оны 11 дүгээр сард Эдийн засгийн хөгжлийн яаманд дахин байгуулж төслийг хэлэлцэж эцэслэн, Эдийн засгийн хөгжлийн сайд Н.Батбаяр 2013 оны 01 дүгээр сарын 07-ны өдөр УИХ-ын даргад өргөн бариад байна.

Энэхүү хуулийг Үнэт цаасны хороодын олон улсын байгууллага (IOSCO)-ын зөвлөмжийн дагуу боловсруулсан бөгөөд хуулийн төсөл батлагдсанаар үнэт цаасны давхар бүртгэл хийх, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нэвтрүүлэх, тэр дундаа хадгаламжийн бичиг гаргах, арилжаалах, төлбөр тооцоог тухайлсан хадгаламжийн байгууллагаар дамжуулан хийх, хөрөнгө оруулагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, бусад орнуудын зохицуулагч байгууллагуудтай шууд харилцах зэрэг олон чухал харилцаанууд зохицуулагдах боломжтой болох юм.

Үнэт цаасны газар дээрх хуулийг даган батлах хэм хэмжээ тогтоосон нийт багц 18 журмын төсөл боловсруулах ажлыг эхлүүлээд байна. Эхний ээлжинд хууль батлагдахыг хүлээлгүйгээр одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хуулийн хүрээнд холбогдох журам, хэм хэмжээ тогтоосон актуудад зохих өөрчлөлтүүдийг оруулсан буюу шинэчлэн найруулсан. Үүнд:

- 2008 оны 77 дугаар “Арилжааг зогсоосон компанийн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан;
- 2008 оны 219 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Үнэт цаасны зах зээлд ажиллах мэргэжилтэнд ажил үйлчилгээ явуулах эрх олгох, аттестатчилах тухай журам”-ыг шинэчилэн найруулж батлуулсан;
- 2009 оны 38 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Нийтэд санал болгон худалдах үнэт цаасыг бүртгэх, анхдагч зах зээлд санал болгох, худалдах тухай журам”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан;
- 2007 оны 83 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсад бүртгэлтэй хуулийн этгээдээс гадаадын үнэт цаасны зах зээлд гаргах үнэт цаасыг бүртгэх журам”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.

Одоогийн байдлаар Үнэт цаасны газраас холбогдох байгууллагуудтай хамтран дараах журмын төслүүдийг боловсруулж байна. Үүнд:

- Кастодианы үйл ажиллагааны тухай журмын төсөл;
- Монголын ба олон улсын хадгаламжийн бичгийг гаргах, арилжаалах тухай журмын төсөл;
- Хувьцаат компанийн нийтэд мэдээлэл хүргэх үйл ажиллагааны журмын төсөл;
- Үнэт цаасны зах зээлд мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийн тухай журамын шинэчилсэн найруулгын төсөл;
- Хувьцаат компанийн хувьцааг заавал болон сайн дурын үндсэн дээр худалдан авах санал гаргах ажиллагааны журамын шинэчилсэн найруулгын төсөл;
- Нийтэд санал болгон худалдах үнэт цаасыг бүртгэх, үнэт цаасыг анхдагч зах зээл дээр худалдахаар санал болгох, худалдах тухай журмын шинэчилсэн найруулгын төсөл;
- Хөрөнгийн зах зээлийн мэргэжлийн оролцогчдын санхүүгийн зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох тухай журмын төсөл;
- Брокер дилерийн үйл ажиллагааны тухай журмын төсөл.

Компанийн тухай хуульд нийцүүлэн зарим харилцааг нарийвчлан зохицуулахаар 2011 онд Хорооны 367 дугаар тогтоолоор “Санал хураах кумулятив хэрэглэх журам”-ыг батлаж, 2012 онд Хорооны 34 дүгээр тогтоолоор “Хувьцаат компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын зар хүргэх тухай журам”-ын шинэчилсэн найруулгыг баталж, 74 дүгээр тогтоолоор “Хувьцаат компанийн дүрмийн үлгэрчилсэн загвар”-ыг баталж, мөн “Компанийн засаглалын чиглэлээр сургалт явуулах журам”-ыг боловсруулан үнэт цаас гаргагчдын үйл ажиллагаанд мөрдүүлэн ажиллалаа.

Хөрөнгө оруулалтын сангийн тухай хуулийн төслийг боловсруулах ажлын тухайд Санхүүгийн зохицуулах хороо, Сангийн яам, Монголбанк, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам болон Компанийн засаглалын төвийн холбогдох төлөөллөөс бүрдсэн ажлын хэсгийг Хорооны дарга, Монголбанкны Ерөнхийлөгч нарын хамтарсан тушаалаар 2011 оны 11 дүгээр сарын 24-ны өдөр 689/181 тоот тушаалаар байгуулан ажилласан. Ажлын хэсэг USAID-ийн Бизнесийн санаачлага /BPI/ болон Люксембургийн СЗХ-ны чадавхын бэхжүүлэх төслийн мэргэжилтнүүдтэй хамтран ажиллаж, хэд хэдэн удаагийн уулзалт, семинар, дугуй ширээний ярилцлага зохион байгуулсан бөгөөд хуулийн төслийн анхны хувилбарыг боловсруулсан.

2012 онд Эдийн засгийн хөгжлийн яамны төлөөллийг оролцуулан ажлын хэсгийг дахин байгуулж боловсруулалтын ажлыг эрчимжүүлэх саналыг тус яамны сайд Н.Батбаярт хүргүүлсэний дагуу ажлын хэсэг байгуулагдан ажиллаж байна.

Үнэт цаасны хороодын олон улсын байгууллага (IOSCO)-ын олон талт хамтын ажиллагааны санамж бичигт нэгдэх ажлын хүрээнд Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын хүрээнд нэгдсэн асуулганд тухай бүр хариултыг өгч тогтмол холбоотой ажиллаж байна. IOSCO байгууллагаас чухалчилж байгаа асуудлууд нь Санхүүгийн зохицуулах хорооны үүрэг, хариуцлагын хүрээ, мэдээ дамжуулах хурд, Монгол Улсын хууль тогтоомж, түүний зохицуулалт, ялгаатай байдал, тодруулга, нарийвчлан гаргалгаа, Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зохицуулалтын онцлог, агуулга, ач холбогдол, тодруулга, үзэл санаа зэрэг олон удаагийн тодруулгыг бүрэн гүйцэт тусгаж IOSCO-гийн төв оффист хүргүүлсэн. Энэхүү олон улсын байгууллагын санамж бичигт нэгдсэнээр манай зохицуулагч байгууллага гадаадын ижил байгууллагатай үнэт цаасны салбарын аливаа асуудлаар саадгүй мэдээлэл солилцох, хамтын ажиллагааны өргөн боломж нээгдэхээс гадна манай улсын гадаад зах зээл дэх нэр хүнд өсөхөд томоохон түлхэц болох юм.

Үнэт цаасны хороодын олон улсын байгууллага (IOSCO)-ын олон талт хамтын ажиллагааны санамж бичигт нэгдэх асуудлыг тухайн байгууллага жилд нэг удаа хэлэлцдэг бөгөөд түүнээс өмнө бусад зохицуулагч байгууллагуудтай холбоотой ажиллах үүднээс ГонгКонгын Үнэт цаас, фьючерсийн хороотой хамтын ажиллагааны санамж бичгийн төслийг гаргаад байгаа бөгөөд яриа хэлэлцээний шатанд явж байна.

1.2.Зохицуулалтын байгууллагуудад хийсэн зайны болон газар дээрх хяналт шалгалт, хууль тогтоомжийг хангуулах чиглэлээр

Үнэт цаас гаргагч, үнэт цаасны зах зээлийн мэргэжлийн оролцогчдын үйл ажиллагаанд газар дээрх хяналт, шалгалт нэгдсэн төлөвлөгөөний дагуу хийгдсэн.

Мэргэжлийн оролцогчдын хувьд нэгдсэн төлөвлөгөөний хуваарийн дагуу 2012 онд нийт 26 брокер, дилерийн компанид шалгалтыг хугацаанд нь хийж гүйцэтгэв. 2012 онд нэгдсэн төлөвлөгөөнөөс гадуур Монголбанктай хамтарч Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангуулах, урьдчилан сэргийлэх үүднээс таван брокер, дилерийн компанид хамтарсан шалгалт хийсэн. Дээрх шалгалтын ажлын хэсгийн тайлан, дүгнэлтээр зөрчил гараагүй байна. Мөн төлөвлөгөөнөөс гадуур Дорнод, Сүхбаатар, Хэнтий, Сэлэнгэ, Дархан-Уул, Орхон аймагт салбарын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа брокер, дилерийн компаниуд орон нутагт хэрхэн үйл ажиллагаа явуулж байгаад хяналт тавих үзлэг шалгалтыг хийж гүйцэтгэв.

Үнэт цаас гаргагчдын тухайд Хэнтий, Сэлэнгэ, Увс, Дархан-Уул аймгуудад үйл ажиллагаа явуулж буй нийт 58 хувьцаат компанид шалгалт хийж, хяналт шалгалтын төлөвлөгөөнөөс гадуур таван хувьцаат компанид шалгалт хийлээ. Хорооны Улсын

байцаагчийн дүрмийн дагуу хяналт шалгалтын ажлын дүн, илэрсэн зөрчил дутагдлын талаар тухай бүх дээд шатны Улсын байцаагчдад танилцуулсан.

Хяналт шалгалтын ажлын хүрээнд Улсын байцаагчийн 58 удаагийн шийтгэврээр зохицуулалтын хүрээний компаниудад 7,120,000 төгрөгийн торгууль төлүүлж захиргааны шийтгэл ногдуулав.

1.3.Иргэдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх болон санхүүгийн зах зээлийн сургалт сурталчилгааны чиглэлээр

Санхүүгийн зах зээлийн талаарх мэдээллийг иргэд, олон нийтэд хүргэх, тэдний мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэхэд зориулсан сургалт сурталчилгааны ажлыг 2012 оны 8 дугаар сард баруун дөрвөн аймагт зохион байгуулж, уг арга хэмжээний үеэр иргэд, сонирхогч этгээдүүдэд дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгч, хувьцаат компанитай холбоотой эдийн засгийн болон эрх зүйн харилцааны шинэ зохицуулалтын талаар сурталчилгаа хийж ажиллалаа.

Компанийн тухай хуулийн талаар сургалт хийх, олон нийтэд сурталчлах ажлын хүрээнд дараах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. Үүнд:

- Компанийн тухай хуулийг ухуулан таниулах ажлын хүрээнд зургаан удаагийн анхааруулга, мэдээллийг Хороо, МХБ, ҮЦТТХТ, МҮЦАЭХ-ны цахим хуудсаар хүргэсэн.
- 2012 оны 4, 5 дугаар сард Хорооны орон нутгийн төлөөлөгчдийн семинар, нийт Улсын байцаагчийн сургалтанд уг хуулийн талаар мэдээлэл хүргэж, танилцуулга хийсэн.
- Компанийн тухай хуультай нийцүүлэн компаниудын шинэчлэн найруулсан дүрмийг хянаж, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн байгууллагын хүсэлтийг үндэслэн уг байгууллагад мэдээлэл хүргэн ажиллав.
- Хувьцаат компаниудад хамаарах Компанийн тухай хуулийн шинэлэг зохицуулалтын талаар нийт бүртгэлтэй хувьцаат компаниудад тогтмол мэдээлэл, анхааруулга хүргүүлж ажилласан бөгөөд Хорооны цахим хуудсанд энэ талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл бүхий холбоос нээж ажиллуулж байна.
- Компанийн тухай хуулийн өөрчлөлттэй холбоотой Монголын хэвлэлийн хүрээлэнтэй хамтран 30 гаруй хэвлэл мэдээллийн байгууллагын төлөөлөл, сэтгүүлчдэд, Үнэт цаасны арилжаа эрхлэгчдийн холбоотой хамтран үнэт цаасны зах зээл дээр шинээр эрх авч буй болон атистатчилалд хамрагдаж буй мэргэжилтнүүдэд, Нотриатын тэнхимтэй хамтран улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулдаг 130 гаруй нотриатчидад, Монголын мэргэшсэн нягтлан бодогчдын институт болон Мэргэшсэн үнэлгээчдийн холбоотой хамтран 120 орчим мэргэшсэн нягтлан бодогч, үнэлгээчдэд, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газартай хамтран орон нутгийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн 50 ахлах гүйцэтгэгчид болон нийслэлийн 100 орчим шийдвэр гүйцэтгэгчдэд, Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран гишүүн байгууллагуудад, Монголын барилгын зургын институт, Олон улсын санхүүгийн корпораци /IFC/-тай хамтран хуульчдын хүрээнд олон удаагийн уулзалт, сургалт,

семинарыг 2012 оны эхний хагас жилийн хугацаанд удаа дараа зохион байгуулж ирлээ.

Үнэт цаасны арилжаа, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийн талаар “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-тай хамтарч доорхи семинар, арга хэмжээг зохион байгуулсан. Үүнд:

- СЗХ, Монголбанк, Хөрөнгийн биржийн ажилтнуудад Миллениум Ай Ти хяналтын системийн тав хоногийн сургалт;
- Брокер, дилерийн компаниудад арилжааны системийн ажиллагааны сургалт;
- Брокер, дилерийн компаниуд, Хөрөнгийн биржийн ажилтнуудад Миллениум Ай Ти арилжааны системийн 10 хоногийн сургалт;
- СЗХ, Хөрөнгийн биржийн ажилтнуудад Миллениум Ай Ти хяналтын системийн 10 хоногийн сургалт.

Мөн Хөрөнгийн биржийн зүгээс хамтран 2011 оны 11 дүгээр сараас 2012 оны 01 дүгээр сарын хооронд Системийг хүлээн авах үеэр /User acceptance test/, 2012 оны 3 дугаар сараас 5 дугаар сар хүртэл Системийн туршилтын үеэр /Mock Run/ болон 2012 оны 5 дугаар сараас 7 дугаар сар хүртэл туршилтын дараа брокер, дилерийн компаниудын ажилтнуудыг системд дадлагажуулах, системийг зааж сургах сургалтыг ганцаарчилсан болон бүлгээр зохион байгуулав.

2. ҮНЭТ ЦААСНЫ ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Сүүлийн жилүүдэд улс орнуудын эдийн засгийн өсөлтөнд банкны салбраас илүүтэйгээр хөрөнгийн зах зээлийн гүйцэтгэх үүрэг нэмэгдсэнээр урт хугацааны эдийн засгийн өсөлтийг дэмжигч үндсэн хэрэгсэл нь хөрөнгийн зах зээл болоод байна. Ялангуяа хөгжингүй эдийн засагтай орнуудын эдийн засгийн урт хугацааны өсөлт нь санхүүгийн дэд бүтэц, түүний зуучлалын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөллөөс шууд болон шууд бусаар хамаарч байна.

Аливаа орны санхүүгийн зуучлалын хөгжлийн түвшинг хөрөнгийн зах зээлийн үндсэн хувьсагч үзүүлэлтүүдээр төлөөлүүлэн үздэг бөгөөд тэдгээрийн хувь хэмжээг дэлхийн жишиг болон бүсийн нутгийн дундаж, хөгжлийн хувьд ижил орнуудын үзүүлэлттэй харьцуулах замаар тухайн улсын хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг тодорхойлох боломжтой юм.

Хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг илэрхийлэгч олон төрлийн арга, аргачлал байдгаас манай орны хувьд дор өгүүлэх аргачлалуудыг ашиглан хөгжлийн үзүүлэлтээ тооцож байна. Үүнд: хөрөнгийн зах зээлийн хэмжээ, хөрвөх чадвар, үнэт цаасны индекс гэх мэт.

Зах зээлийн үнэлгээ

Зах зээлийн үнэлгээг Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй нийт хувьцаат компанийн нийтэд гаргасан үнэт цаасны тоог тухайн өдрийн үнэт цаасны арилжааны хаалтын ханшаар үржүүлэн тооцдог.

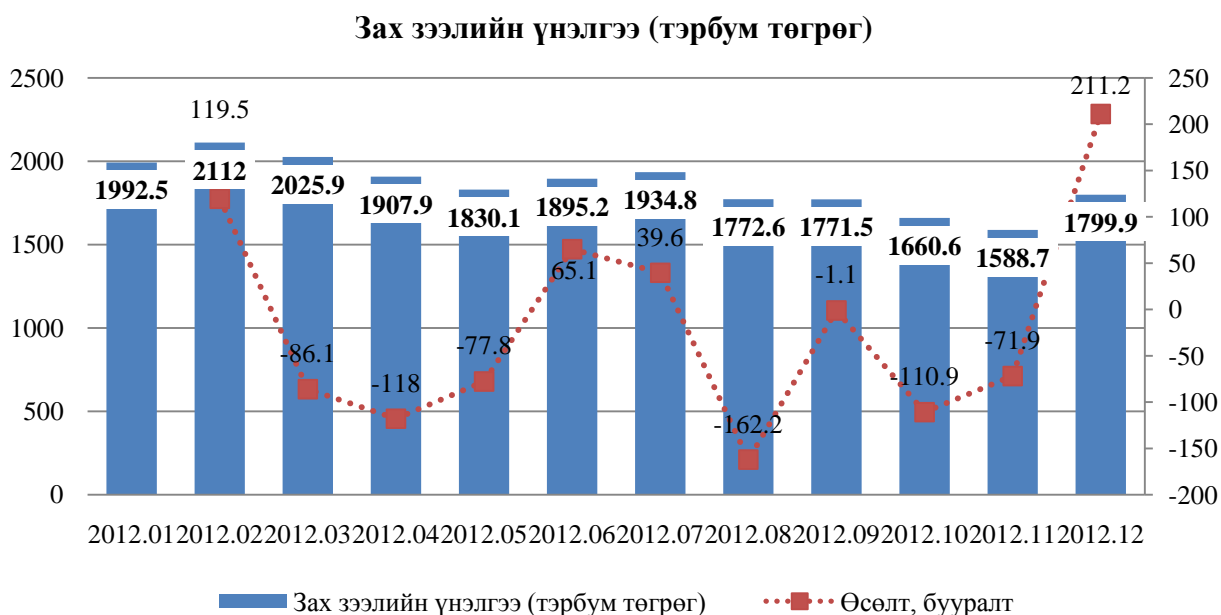
2012 оны жилийн эцсийн байдлаар зах зээлийн нийт үнэлгээ 1799898913892.0 төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 368.7 тэрбум төгрөг буюу 17.0 хувиар буурсан

үзүүлэлттэй байна. Харин зах зээлийн нийт үнэлгээний 89.5 хувийг 30 хувьцаат компанийн үзүүлэлт дангаараа эзэлжээ.

Хүснэгт-1				
Огноо	2006	2007	2008	2009
Зах зээлийн үнэлгээ /төгрөг/	1,310,000,000,00.0	717560948996.0	515872401400.0	620705716456.0
Огноо	2010	2011	2012	
Зах зээлийн үнэлгээ /төгрөг/	1373946157039.0	2168569984199.0	1799898913892.0	

Дээрх хүснэгтэд үзүүлсэнээр зах зээлийн үнэлгээний үзүүлэлт буурахад дараах хүчин зүйлс нөлөөлсөн гэж үзэхээр байна. Үүнд (i) 2012 оны 7 дугаар сарын 02-ны өдрөөс эхлэн “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-д үнэт цаасны арилжаа, хяналт, төлбөр тооцооны цогц “Миллениум Ай Ти” (MIT) системийг нэвтрүүлэхтэй холбогдуулан хийгдсэн арилжааны дараахь үеийн буюу төлбөр тооцооны эрсдлийг бууруулахад чиглэсэн шинэчлэлийн ажлууд явагдсан. Үүнд зах зээлийн оролцогчид болох брокер, дилерийн компани, төлбөр гүйцэтгэх банк, хөрөнгө оруулагч, харилцагчдад тавигдаж буй нөхцөл, шаардлага тэдгээрийн хоорондын харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, хэрэгжүүлэх ажлыг эхлүүлсэн нь нөлөөлсөн; (ii) мөн онд гадаад эдийн засгийн таагүй нөлөөгөөр манай улсын экспортын эрэлт багассан; (iii) гадаадын хөрөнгө оруулалтын эрх зүйн орчин өөрчлөгдөж гадаад валютын дотогшлох урсгал багассан, уул уурхайн үйлдвэрлэлийн өсөлт төлөвлөсөн хэмжээнд хүрээгүйгээс эдийн засгийн өсөлт саарсанаас санхүүгийн зуучлал хумигдсан; (iv) УИХ-ын сонгуулийн жил тохиосон зэрэг хүчин зүйлс болно.

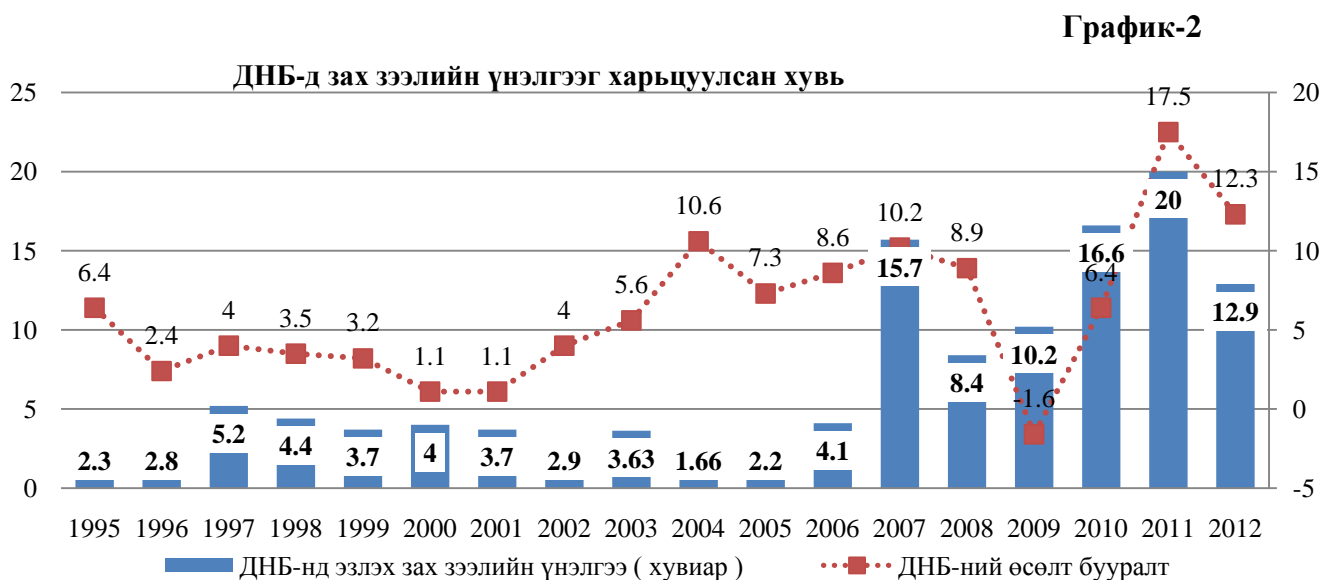
График-1

Зах зээлийн үнэлгээний динамик үзүүлэлт 2012 оны 2 дугаар сараас эхлэн тасралтгүй буурсан тренд ажиглагдаж байгаа бөгөөд цаашид Хорооны зүгээс зах зээлийн үнэлгээг хөрөнгийн зах зээлийн тэргүүлэгч индикатор үзүүлэлтээр сонгож, түүний бүрэлдэхүүнийг задлан шинжилж, цаашдын хандлагыг таамаглах чиглэлийн ажлуудыг төлөвлөж байна.

Мөн хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийн түвшинг тодорхойлогч үндсэн үзүүлэлтийн нэг болох ДНБ-д эзлэх зах зээлийн үнэлгээг тухайн жилийн зах зээлийн үнэлгээ, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд харьцуулах замаар тооцдог.

2012 оны тухайд зах зээлийн үнэлгээний дүнг дотоодын нийт бүтээгдэхүүний урьдчилсан гүйцэтгэлд харьцуулахад 12.9 хувийг эзэлж байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 7.1 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Хөрөнгийн зах зээлийн үнэлгээний өөрчлөлт нь дотоодын нийт бүтээгдэхүүн буюу макро эдийн засгийн нийт гарцын өөрчлөлттэй шууд хамааралтай. Графикаас харахад 2012 онд зах зээлийн хэмжээ 12.9 хувь болж буурсан нь төрөөс хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлэх бодит арга хэмжээ дутмаг байсантай холбоотой. Тухайлбал, (i) “Эрдэнэс таван толгой” ХК-ийн дотоод, гадаадын хөрөнгийн бирж дээр үнэт цаасаа санал болгох ажиллагаа хойшлогдсон; (ii) стратегийн ордын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшиж байгаа этгээд хувьцааныхаа 10-аас доошгүй хувийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжихаар заасан Ашигт малтмалын тухай хуулийн хэрэгжилт хангагдаагүй, (iii) Стратегийн ач холбогдол бүхий аж ахуйн нэгжид гадаадын хөрөнгө оруулалтыг зохицуулах тухай хуулинд “Стратегийн ач холбогдол бүхий үйл ажиллагаа” нэр томъёоллыг туйлшируулан бизнесийн салбарыг хавтгайруулж оруулсан нь дөнгөж сэргэх шатандаа орж буй манай улсын хөрөнгийн захын цаашдын тогтвортой хөгжилд эрсдэл учруулахаар байна. Дээрх гадаад, дотоод хүчин зүйлс нөлөөлснөөс үүдэн хөрөнгийн зах зээлийг сонирхох иргэдийн идэвх буурсан гэж үзэхээр байна.

Үнэт цаасны арилжаа

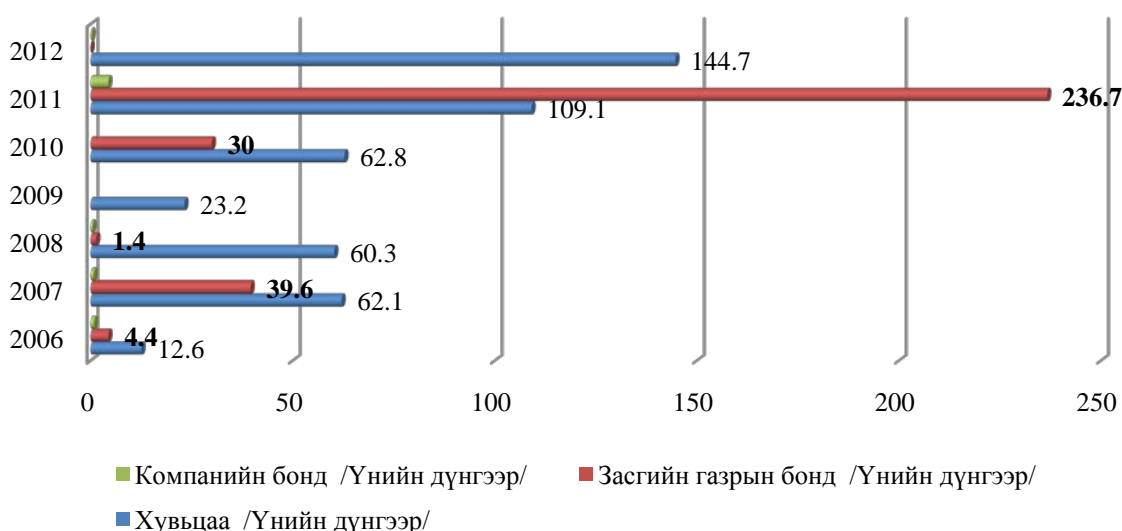
2012 онд хөрөнгийн биржийн нийт 250 удаагийн арилжаагаар 150 үнэт цаас гаргагчийн 133.7 сая ширхэг хувьцаа 144.7 тэрбум төгрөгөөр, 5 ширхэг Засгийн газрын энгийн бонд 525.0 мянган төгрөгөөр, 30.9 мянган ширхэг компанийн бонд 309.7 сая төгрөгөөр тус тус арилжигдаж, нийт 145.1 тэрбум төгрөгийн үнийн дүн бүхий 133.8 сая ширхэг үнэт цаас арилжигдсан байна. Үүнээс тайлант хугацаанд нийт 46 удаагийн багцын арилжаагаар 19 нэр төрлийн 87.2 сая ширхэг үнэт цаасыг 123.0 тэрбум төгрөгөөр арилжсан нь нийт арилжааны үнийн дүнгийн 85.0%-ийг дангаараа эзэлж байна.

2012 оны нийт арилжааны дүнг өмнөх оныхтой харьцуулбал хувьцааны арилжааны үнийн дүн 35.6 тэрбум төгрөг буюу 32.6 хувиар өссөн бол компанийн бондын арилжаа 4.0 тэрбум төгрөг буюу 92.5 хувиар буурсан, Засгийн газрын бонд арилжигдаагүй байна.

Тайлант хугацаанд 150 компанийн үнэт цаас арилжигдсанаас 102 компанийн үнэт цаасны ханш өсч, 45 компанийн үнэт цаасны ханш буурч, 3 компанийн үнэт цаасны ханш тогтмол байв.

График-3

Үнэт цаасны арилжаа (тэрбум төгрөг)

Засгийн газрын болон компанийн бондын арилжаа

Компанийн бондын анхдагч зах зээлийн арилжаагаар “Жаст агро” компанийн нэг бүр нь 10.0 мянган төгрөгийн нэрлэсэн үнэтэй 500 ширхэг “Монгол мах” бондыг 5.0 сая төгрөгөөр, мөн хоёрдогч зах зээлийн арилжаагаар 30.5 мянган ширхэг бондыг 304.7 сая төгрөгөөр тус тус арилжиж, нийт 309.7 сая төгрөгийн арилжаа хийгджээ.

Хүснэгт-2

Он	Арилжаа явагдсан өдөр	Арилжигдсан Бондын тоо /мянган ширхэг/	Үнийн Дүн /сая төгрөг/	Хөрөнгө оруулагч /сая төгрөг/		
				Арилжааны банкууд	Бизнесийн байгууллага	Хувь хүмүүс
2008	1	50.2	502.0	502.0	-	-
2009	-	-	-	-	-	-
2010	-	-	-	-	-	-
2011	14	439.5	4394.5	2000.0	-	2394.5
2012	6	31.0	309.7	-	-	309.7

2012 онд Хөрөнгийн бирж дээр Засгийн газрын бондын арилжаа 1 удаа явагдаж, бондын хоёрдогч зах зээлийн арилжаагаар 366 хоногийн хугацаа, 7.5 хувийн хүүтэй, 100000 төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий 5 ширхэг бондыг нийт 525,000 төгрөгөөр арилжсан байна.

Хүснэгт-3

Он	Засгийн газрын бондын үнийн дүн /тэрбум төгрөг/	Тоо ширхэг /мянган ширхэг/	Хүүгийн дундаж /хувь/
2006	4.4	47.0	5.0
2007	39.6	408.6	6.0
2008	1.4	16.1	10.0
2009	-	-	-
2010	30.0	3.0	7.5
2011	236.7	2400.0	9.0

Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын 2012 оны 217/А-161 тоот хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаас гаргах, арилжаалах тухай журам”-ыг баталж, 2012 оны 12 дугаар сарын 05-ны өдрөөс эхлэн Засгийн газрын үнэт цаасыг Монголбанкны платформоор дамжуулан арилжаанд зөвхөн арилжааны банкууд оролцож эхэлсэн бөгөөд 2012 онд 270.0 тэрбум төгрөгийн үнэт цаасны арилжаа явагджээ.

Энэхүү зүхицуулалт нь Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн зүйл заалтад нийцээгүй, банкуудаас бусад хувь хүн, хуулийн этгээдийн эрх ашиг хөндөгдөх магадлалтай тул тэдгээрийн Засгийн газрын үнэт цаасыг худалдан авах, үр шимийг хүртэх боломжийг тодорхой хэмжээгээр хязгаарлаж, зөвхөн банкны салбарыг дэмжсэн, бондын өртгийг нэмэгдүүлэх өрөөсгөл зохицуулалт болсон гэж үзэхээр байна.

Хөрвөх чадвар

Хөрвөх чадварын үзүүлэлт нь хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийн түвшинг тодорхойлогч суурь үзүүлэлтийн нэг юм. Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй нийт хувьцаат компанийн нийтэд санал болгосон үнэт цаасны тоог, 2012 онд арилжигдсан

үнэт цаасны тоонд харьцуулсан харьцаа 5 хувь байна. Энэ нь зах зээлд хөрөнгө оруулах дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулагчдын идэвх сул, томоохон институционал хөрөнгө оруулагчдыг татах эрх зүйн орчин бүрдээгүй, биржид бүртгэлтэй хувьцаат компанийн хувьцааны дийлэнхи хувь цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдийн гарт төвлөрсөн, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ зах зээлд нэвтрээгүй зэргээс шалтгаалжээ.

Үнэт цаасны индекс

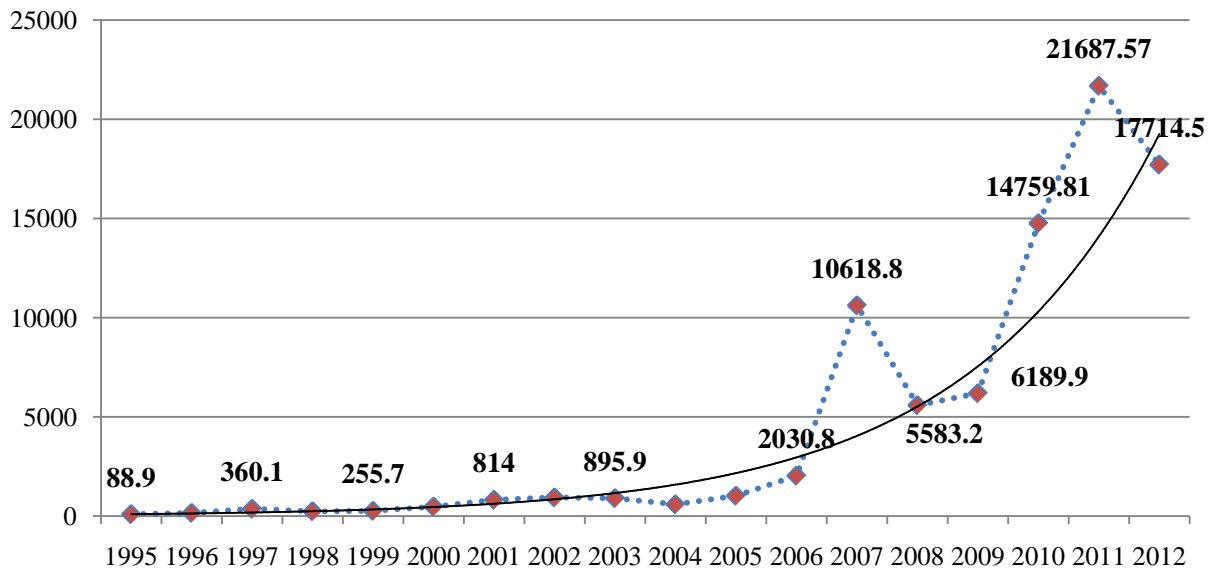
Тайлант хугацаанд ТОП-20 индексийн дээд үзүүлэлт 21747.64 нэгж, доод үзүүлэлт 15101.91 нэгж, дундаж үзүүлэлт 19049.77 нэгж байв.

ТОП-20 индекс 17714.51 нэгж болсон өмнөх оныхтой харьцуулахад 3973.06 нэгжээр буюу 18.32 хувиар буурчээ.

Хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй хувьцаат компанийн хувьцааны төвлөрөл нь ТОП-20 индекс болон зах зээлд арилжааны идэвхийг сааруулж, улмаар хөрвөх чадварыг бууруулах шууд нөлөөг үзүүлж байна. Төвлөрөл өндөр, хөрвөх чадвар бага байгаа нь ТОП-20 индексийн үзүүлэлтийг хэлбэлзүүлэх эрсдэлтэй. Өөрөөр хэлбэл, дотоод, гадаадын хөрөнгө оруулагчид хэлбэлзэл өндөртэй үнэт цаасны индекст тулгуурлан хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргах нь өөрөө эрсдлийг дагуулдаг гэж үздэг тул бид цаашид ТОП-20 индексийн савлагааг багасгасан, салбаруудын онцлогыг сонгодог утгаар тодорхойлж чадахуйц аж ахуй нэгжүүдээр индексийн сагсыг бүрдүүлэн тооцдог аргачлалыг нэвтрүүлэхээр Хөрөнгийн биржтэй хамтран ажиллаж байна.

График-4

ТОП-20 индекс

Мөн онд ТОП-20 индексийн сагсанд багтдаг “Багануур” /59.69%/, “Могойн гол” /58.06%/, “Шивээ Овоо” /34.64%/, “Улсын Их Дэлгүүр” /34.48%/, “Монголын цахилгаан холбоо” /31.48%/, “Шарын гол” /22.51%/, “Таван толгой” /20.00%/, “Хөх

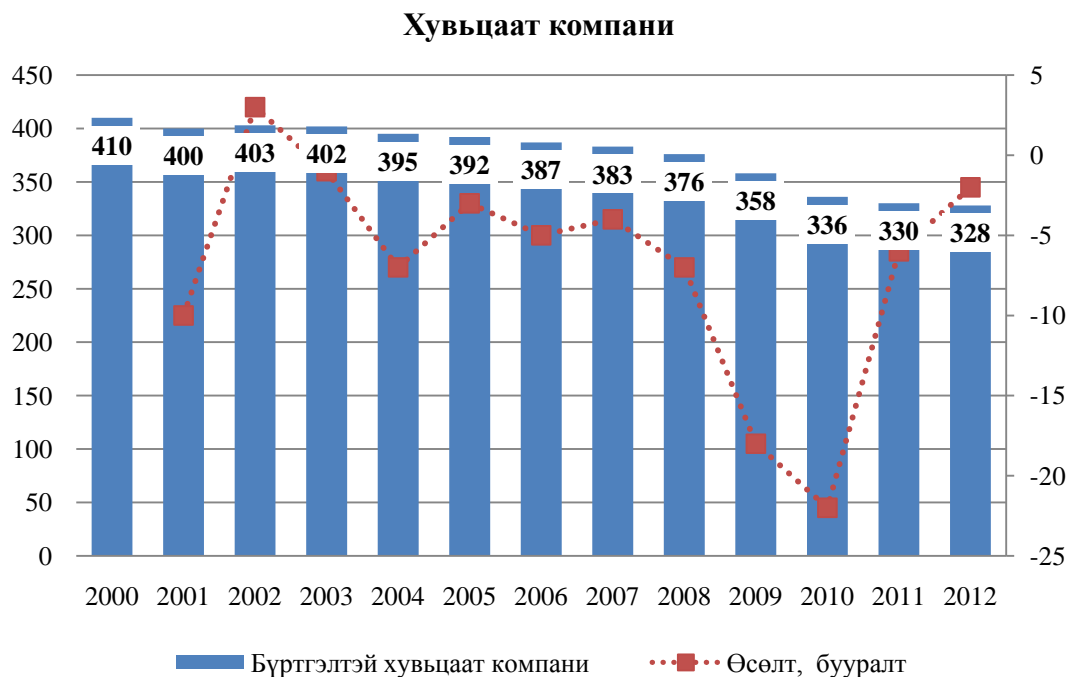
ган” /15.00%, “Говь” /12.64%, “Силикат” /11.56%, “АПУ” /9.21%, “Женко тур бюро” /4.26%, “Монголиа ресорс девелопмент” /1.09%/ зэрэг ХК-иудын үнэт цаасны ханш буурсан нь индекс нөлөөлөх дотоод хүчин зүйлс болжээ.

2.1.Бүртгэлтэй хувьцаат компаниуд

Санхүүгийн зохицуулах хорооны Үнэт цаасны газар нь Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хууль, Компанийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангаж, үнэт цаасны зах зээлтэй холбоотой Хорооны бүх чиг үүргийг нэгтгэн гүйцэтгэдэг. Тухайлбал тус газар нь Монгол Улсад олон нийтэд худалдахаар санал болгосон үнэт цаасны нэгдсэн бүртгэлийг хийж, үнэт цаас гаргагчид болон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч мэргэжлийн байгууллагуудын холбогдох хууль тогтоомжд заасан үүргийн биелэлтэд хяналт тавьж, хөрөнгө оруулагч, үйлчлүүлэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг.

2012 оны эцсийн байдлаар Хороонд нийт 328 хувьцаат компани бүртгэлтэйгээс, төрийн өмчийн 23, төрийн өмчийн оролцоотой 30, хувийн өмчийн 275 хувьцаат компани байна.

График-5

Хороонд бүртгэлтэй олон нийтэд хувьцаа нь нээлттэй арилжаалагддаг эдгээр компаниас 17 нь жинхэнэ утгаар олон нийтэд хувьцаагаа санал болгосон бөгөөд бусад компани нь өмч хувьчлалаар хувьцаат компанийн хэлбэрээр бүртгүүлсэн, хувьцааны төвлөрөл өндөр компаниуд байдаг.

Санхүүгийн зохицуулах хороо 2006-2007 онд бүртгэлтэй хувьцаат компаниудын үйл ажиллагаанд шалгалт хийж үйл ажиллагаагаа зогсоосон, компанийн өмч хөрөнгө үрэгдсэн нийт 165 хувьцаат компанийн үнэт цаасны арилжааг 2008 оны 02 дугаар сарын 25-ны өдрөөс эхлэн зогсоосон. Үүнээс 2012 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар давхардсан тоогоор тэдгээр компаниудын 22 нь зохион байгуулалтын хэлбэрээ өөрчилж, 21 нь арилжаагаа сэргээж, 9 компани татан буугдаад байна. Үлдсэн 115 хувьцаат компанийн хувьд тэдгээрийн удирдлагын бүрэн эрх дуусгавар болсон болохыг Хорооноос баталгаажуулж, тухай бүр нийтэд мэдээлсэн.

Үнэт цаасны бүртгэлийн тухайд 2012 онд гурван компанийн хувьцаа, хоёр компанийн бондыг үнэт цаасны бүртгэлээс хасах, гурван компанийн үнэт цаасны арилжааг сэргээх, 13 компанийн хувьцааг худалдан авах саналыг зөвшөөрөх, дөрвөн компанийн үнэт цаасны дэлгэрэнгүй бүртгэлд өөрчлөлт оруулах, зургаан компанийн хаалттай болон нээлттэй хэлбэрээр санал болгосон үнэт цаасыг бүртгэх тухай Хорооны тогтоол батлагдсан байна.

Мөн гадаадын зах зээл дээр гаргасан Монгол Улсын Хөгжлийн банк, Голомт банк, Хас банк, Худалдаа хөгжлийн банк зэрэг дөрвөн арилжааны банкны өрийн бичгийг бүртгэжээ.

2012 онд хувьцаат компаниуд Компанийн тухай хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрхэн хэрэгжүүлсэн талаархи судалгааг доорхи хүснэгтээр үзүүлэв.

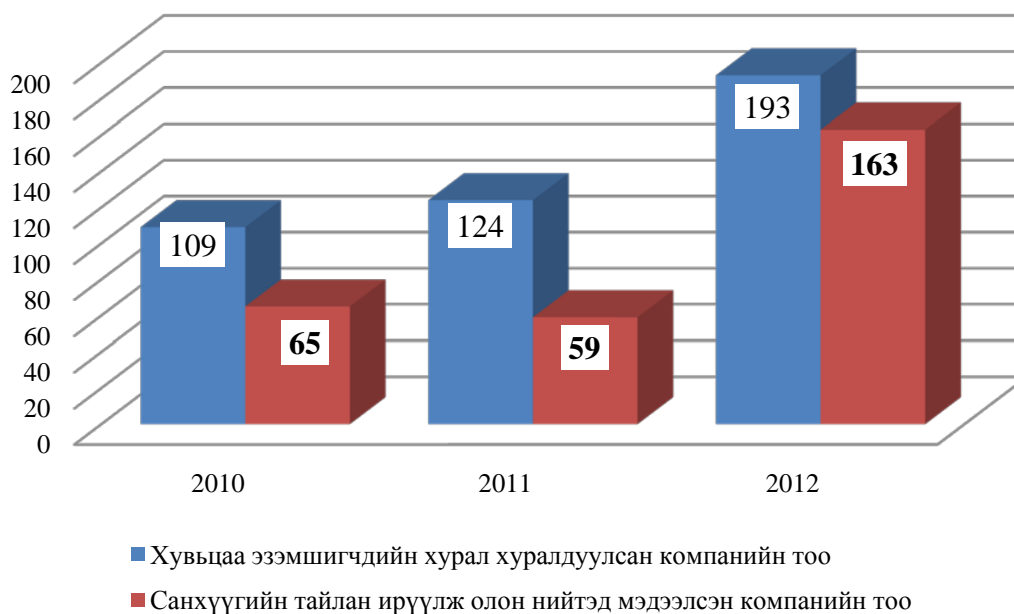
Хүснэгт-4

№	Үзүүлэлт	Тоо	Нийт бүртгэлтэй компанид харьцуулсан хувь	Бирж дээр хувьцаа нь арилжигдаж буй нийт компанид харьцуулсан хувь
1.	Компанийн тухай хуулийн дагуу дүрмээ шинэчилж, Хорооноос дүрмийг хянаж УБЕГ-т тодорхойлолт хүргүүлсэн компани	161	50.0	76.0
2.	Хувьцаа эзэмшигчдийн хурлын мэдэгдлээ ирүүлсэн компани	183	56.0	86.0
3.	Хувьцаа эзэмшигчдын хурлын материал ирүүлсэн компани	193	59.0	91.0
	Үүнээс хурлын материалаа хуулиар тогтоосон хугацаанд ирүүлсэн компани	109	33.0	51.1
4.	Санхүүгийн тайлангаа ирүүлсэн компани	163	50.0	77.0
5.	Х/э-ийн хурлаа хийгээгүй, ТУЗ, гүйцэтгэх захирлын бүрэн эрх дуусгавар болсон компани	132	40.0	62.0

6.	Компанийн тухай хуулийн хүрээнд зохиогдсон сургалтанд суусан эрх бүхий албан тушаалтан	267	-	-
7.	Хорооноос хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүйн улмаас захиргааны шийтгэл ногдуулсан компани	12	4.0	5.6
8.	Ногдол ашиг тараасан компани	29	9.0	14.0

Дээрхээс үзэхэд Компанийн тухай хуулиар хүлээсэн үндсэн үүргүүд болох хувьцаа эзэмшигчдийн хурал хуралдуулсан болон санхүүгийн тайлангаа ирүүлж олон нийтэд мэдээлсэн компанийн тоо өмнөх жилүүдээс өссөн дүнтэй байна.

Хуулиар хүлээсэн үүргийн хэрэгжилт

Хороо эхний ээлжинд 68 компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн ердийн болон хараат бус гишүүд, эрх бүхий албан тушаалтны иргэний бүртгэлийн мэдээллийг Монголын хөрөнгийн биржид хүргүүллээ. Дээрх эрх бүхий албан тушаалтны мэдээллийг МИТ хяналтын системд оруулж, биржийн арилжаанд нэгдмэл сонирхолтой этгээдүүдийн хооронд хийгдэх гүйлгээг хянаж, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой болж байгаа юм.

Төрийн өмчит компаниудын хувьд шинэчилсэн дүрмээ ирүүлж, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг сонгосон боловч хараат бус гишүүдийг сонгосон талаарх тогтоол шийдвэрийг бүрэн ирүүлээгүй байгаа юм.

Хорооноос байгууллагын цахим хуудсаар болон өдөр тутмын “Өнөөдөр”, “Өдрийн сонин”-оор дамжуулан компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөл, гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрх дуусгавар болсон гэж үзэж буй нэр бүхий 38 хувьцаат компанийн нэрсийг мэдээлсэн. Гэхдээ үүнд үнэт цаасны арилжааг нь зогсоосон хувьцаат компаниуд, төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компаниудыг оруулаагүй юм.

Харин 2012 оны 10 дугаар сараас Монголбанк руу холбогдох хүсэлтийг хүргүүлсэнээр хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаа хийгээгүй, ТУЗ, гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрх дуусгавар болсон нийт 132 ХК-ийн арилжааны банкууд дах дансдаар дамжуулан төлбөр тооцоо хийх эрхийг нь түр зогсоох арга хэмжээ авлаа.

Ногдол ашиг тараалт

2012 онд нийт 29 хувьцаат компани 79.1 тэрбум төгрөгийн ногдол ашиг тараах шийдвэрийг гаргажээ. Өнгөрсөн хугацаанд хөрөнгийн зах зээл дээр бүртгэлтэй хувьцаат компаниудын хуваарилсан ногдол ашгийн хэмжээ жил бүр өссөн дүнтэй байна. Хэдийгээр ногдол ашиг өгч буй компаниудын тоо харилцан адилгүй байгаа ч нийт тараагдаж буй ногдол ашгийн мөнгөн дүн, нэгж хувьцаанд ногдох ногдол ашгийн хэмжээ тогтмол нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

График-6

2012 онд тараасан ногдол ашгийн мэдээлэл

Хүснэгт -5

д/д	Компанийн нэр	харьяалал	Нэгж хувьцаанд ногдох ашиг /төгрөг/	Нийт хувьцааны тоо /ширхэг/	Ногдол ашгийн нийт дүн /төгрөг/	Тараасан хэлбэр
1	Ремикон	УБ	5	78,679,464	393,397,320	ҮЦТТТХТ
2	АПУ	УБ	60	74,287,700	4,457,262,000	ҮЦТТТХТ

3	Махимпекс	УБ	60	3,800,721	228,043,260	ХК
4	Эрдэнэт суврага	БУ	5	35,591	177,955	ҮЦТТГХТ
5	Талх чихэр	УБ	90	1,023,703	92,133,270	ХК
6	Ган хийц	УБ	150	242,464	36,369,600	ҮЦТТГХТ
7	Тахь-ко	УБ	56	1,189,983	66,639,048	ҮЦТТГХТ
8	Адуунчулуун	ДО	45	3,151,304	141,808,680	ҮЦТТГХТ
9	Хялганат	ОР	148.32	10,113	1,499,960	ҮЦТТГХТ
10	Улаанбаатар ЗБ	УБ	300	335,297	100,589,100	ҮЦТТГХТ
11	Баянгол ЗБ	УБ	350	423,065	148,072,750	ҮЦТТГХТ
12	Дорнод худалдаа	ДО	50	73,969	3,698,450	ҮЦТТГХТ
13	Монинжбар	УБ	2	15,869,233	31,738,466	ҮЦТТГХТ
14	Байгууламж	УБ	200	50,922	10,184,400	ҮЦТТГХТ
15	Тулга	УБ	60	131,620	7,897,200	ҮЦТТГХТ
16	Ээрмэл	УБ	31.74	3,479,320	110,433,617	ҮЦТТГХТ
17	Таван толгой	ӨМ	1368	52,665,200	72,045,993,600	ҮЦТТГХТ
18	Женко тур бюро	УБ	1.5	100,000,000	150,000,000	ҮЦТТГХТ
19	Хүрд	УБ	138	135,266	18,666,708	ХК
20	Талын гал	СБ	10	694,264	6,942,640	ҮЦТТГХТ
21	Могойн гол	ХӨ	5	829,622	4,148,110	ҮЦТТГХТ
22	Тээвэр дархан	ДА	400	163,349	65,339,600	ҮЦТТГХТ
23	Монгол алт	ДА	150	265,852	39,877,800	ҮЦТТГХТ
24	Газар сүлжмэл	УБ	2835.63	65,362	185,342,448	ҮЦТТГХТ
25	Гутал	УБ	120	1,618,684	194,242,080	ХК
26	Говь	УБ	100	780,113	78,011,250	ҮЦТТГХТ
27	Зоос гоёл	УБ	18	3,754,944	67,588,992	ХК
28	Материал импекс	УБ	50	1,368,206	68,410,300	ҮЦТТГХТ
29	"МЦХ" ХК	УБ	13.28	25,870,276	343,557,265	ҮЦТТГХТ

Нэгдсэн дүн

370,995,607 79,098,065,869

Хувьчлалын үр дагавар, хувьцаат компанийн төвлөрөл

Хувьчлалын дараах үед ялангуяа 1996-2006 онуудад цөөн хувьцаа эзэмшигчдийн гарт хувьцааны төвлөрөл идэвхитэй явагдсан.

Олон улсын практикт нээлттэй хувьцаат компанийн төвлөрлийн бүтцэд нийт хувьцааны 40 хувийг нэгдмэл сонирхолтой этгээдүүд, 30 хувийг томоохон институционал хөрөнгө оруулагчид, үлдэх 20-30 хувийг Хөрөнгийн бирж дээр чөлөөтэй арилжаалах нь хувьцааны төвлөрлийн харьцааны зохимжит хувилбар гэж үздэг. Манай захын хувьд хувьцаат компаниудын хяналтын багцын цөөн тооны хувьцаа эзэмшигчдэд төвлөрсөн байгаа нь өөрөө хөрөнгийн зах зээлийн хөрвөх чадварыг эрс бууруулж, цаашилбал компанийн засаглал сул байх, хувьцаа

эзэмшигчдийн эрх ашиг хохирох, ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх, компанийн өмч хөрөнгө үрэгдэх нөхцлийг үүсгэх суурь шалтгааны нэг болж байна.

Иймд Үнэт цаасны салбарын цаашдын дөрвөн жилийн 2012-2016 оны төлөвлөгөөг баталж 2012 онд одоогоор арилжааг нь зогсоосон 115 хувьцаат компанийн асуудлыг цэгцлэх, өмч хөрөнгө нь үрэгдсэн компаниудын хувьцааг бүртгэлээс хасах, хөрөнгийн маргаантай компанийг хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэх, арилжаа нь нээлттэй компанийн хувьд нийт гаргасан хувьцааны 75-аас дээш хувь нь төвлөрсөн хувьцаат компаниудыг биржийн бүртгэлээс хасах, эсхүл нэмж хувьцаа гаргах замаар төвлөрлийг задлах чиглэлийг баримтлан ажиллаж байна. Эдгээр ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлэх нь нийт хөрөнгийн захын нэр хүндийг өсгөхөд эерэгээр нөлөөлөх юм.

Мөн ойрын дөрвөн жилийн төлөвлөгөөний нэг хэсэг бол төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой компаниудын хувьцааг биржээр арилжаалах, Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулдаг боловч гадаад улсын хөрөнгийн бирж дээр хувьцаагаа санал болгосон компаниудын үнэт цаасыг давхар бүртгэлийн зарчмаар бүртгэх, цаашид гадаадын хөрөнгийн зах дээр үнэт цаасаар хөрөнгө босгох компанийн тодорхой хувийг дотоодын бирж дээр арилжаалах, бүртгэлтэй компанийн төвлөрлийг задлах зэрэг бүртгэлийн нэр хүнд, ач холбогдлыг аж ахуйн нэгж, олон нийтэд ойлгуулах зэрэг зохицуулалтыг бодлогын хэмжээнд Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгад суулгасан бөгөөд хуулийг батлуулах нь манай салбарын тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх эхний алхамуудын нэг болох юм.

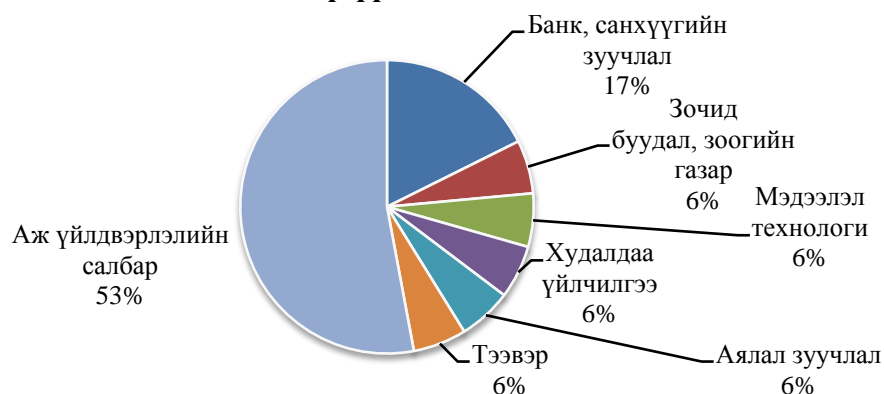
Үнэт цаасны анхдагч зах зээлийн статистик үзүүлэлтийн тойм

2005-2012 онуудад 17 хувьцаат компанид шинээр болон нэмж үнэт цаас гаргахыг зөвшөөрсөн, давхардсан тоогоор нийт 26 зөвшөөрлийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос олгосон бөгөөд эдгээр компанийн хувьцааны арилжааны дүн өнгөрөгч оны “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-ийн нийт арилжааны дүнгийн 23.4 хувийг эзэлж байв.

Шинээр болон нэмж гаргасан үнэт цаасны бүтцийг авч үзвэл 53 хувь нь олборлох болон боловсруулах салбарт харьяалагдаж байна. Үүнээс үзэхэд аж үйлдвэрлэлийн олборлох болон боловсруулах салбарын аж ахуй нэгжүүд хөрөнгийн зах зээлээс санхүүгийн хямд эх үүсвэр татаж, түүгээрээ нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх чиг хандлага, боломжийг харуулж байна.

График-7

ИПО, СПО хийсэн компанийн эдийн засгийн бүтцийг хувиар үзүүлбэл

2012 онд анхдагч зах зээл дээр “Э-транс ложистик” ХК-ийн 7.7 сая ширхэг энгийн хувьцаа арилжаалагдаж, нийт 924.0 сая төгрөгийг хөрөнгийн зах зээлээс татан төвлөрүүлжээ. Мөн “Монгол шуудан” ХК, “Бэрэн майнинг” ХК-иуд анхдагч зах зээл дээр үнэт цаасаа арилжаалах зөвшөөрлийг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос аваад байна.

График-8

Анхдагч зах зээлд үнэт цаасаа арилжаалсан компанийн тоо, татан төвлөрүүлсэн хөрөнгө, үйл ажиллагааны чиглэлийг доорхи хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт-6
/2005-2012 он/

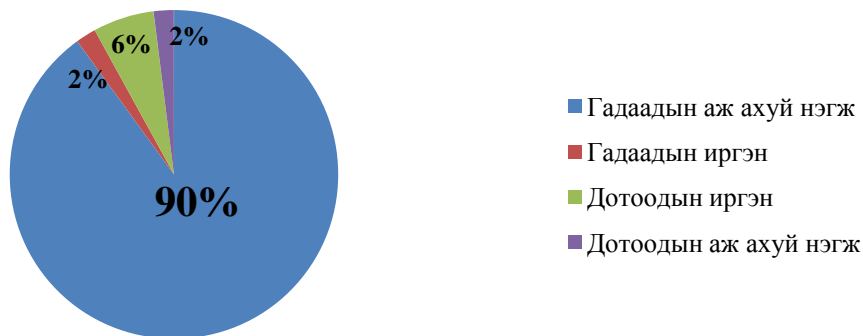
Д/д	Компанийн нэр	Үйл ажиллагааны чиглэл	Тоо ширхэг	Үнийн дүн
1	Зоос банк	Банк санхүү	1,999,768.00	2,022,528,900.00
2	Монгол шилтгээн	Зочид буудал	1,000,000.00	800,000,000.00
3	БиДиСек	Санхүүгийн зуучлал	8,400,014.00	3,375,346,500.00

4	Оллоо	Мэдээлэл технологи	5,820,299.00	582,029,900.00
5	Хай Би Ойл	Тосолгооны үйлдвэрлэл	6,738,361.00	1,128,474,814.00
6	Монинжбар	Барилга угсралт	10,000,000.00	1,000,000,000.00
7	Женко тур бюро	Аялал зуучлал	78,895,885.00	8,259,239,676.00
8	Туул сонгино усны нөөц	Хөрөнгө оруулалт дэд бүтэц	13,200,000.00	13,200,061,250.00
9	Гермесцентр	Худалдаа үйлчилгээ	23,562,900.00	2,356,290,000.00
10	Анод банк	Банк санхүү	18,618,171.00	20,107,624,680.00
11	Ремикон	Барилгын үйлдвэрлэл	50,488,202.00	5,048,820,200.00
12	Хөх ган	Ган төмөр үйлдвэрлэл	30,395,272.00	3,195,456,280.00
13	Монфреш шүүс	Ундаа усны үйлдвэрлэл	692,432.00	69,243,200.00
14	Нако түлш	Түлш үйлдвэрлэл	1,180,195.00	270,264,655.00
15	Силикат	Барилгын үйлдвэрлэл	16,222,300.00	3,650,017,500.00
16	Шарын гол	Уул уурхай	1,646,257.00	18,301,439,069.00
17	Э-транс ложистикс	Тээвэр	7,700,000.00	924,000,000.00
	Нийт дүн		276,560,056.00	84,290,836,624.00

2012 оны байдлаар үнэт цаасны арилжааны дүнд эзлэх хөрөнгө оруулагчдын бүтцийг дор үзүүлэв.

График-9

Нийт арилжааны дүнд эзлэх хувь

Дээрх графикаас харахад өнгөрсөн онд нийт арилжааны 90 хувийг гадаадын хуулийн этгээд дангаараа бүрдүүлсэн нь гаднын нөлөө бүхий хөрөнгө оруулагчид манай зах зээлийг сонирхож багцаа бүрдүүлэх сонирхол огцом нэмэгдсэнийг харуулж байна.

2.2. Үнэт цаасны зах зээлийн мэргэжлийн оролцогч байгууллага

2012 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Хорооноос олгосон тусгай зөвшөөрөл бүхий үйл ажиллагаа явуулж буй арилжаа эрхлэх 1, төлбөр тооцоо хадгаламжийн 1, брокер, дилерийн 91, зэрэглэл тогтоох 1 компани байгаагаас

давхардсан тоогоор андеррайтерийн тусгай зөвшөөрөлтэй 25, хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйлчилгээ үзүүлэх 18 компани байна.

График-10

“Монголын хөрөнгийн бирж” ХК-ийн гишүүнээр нийт 79 компани элссэн бөгөөд үүнээс 51 брокер, дилерийн компани биржийн гишүүнчлэлийн шаардлагыг хангаж, үнэт цаасны арилжаанд оролцож байна. “Миллениум Ай Ти” системийг “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК дээр нэвтрүүлснээс хойш буюу 2012.07.02-12.31-нийг хүртэлх хугацаанд нийт 125 удаагийн арилжаагаар 5200 удаагийн арилжааны хэлцэл хийгдсэн байх бөгөөд 120 хувьцаат компанийн 25.6 сая ширхэг үнэт цаас нийт 83.8 тэрбум төгрөгөөр арилжаалагджээ.

2012 онд Хорооноос нийтдээ 9 компанид брокер, дилерийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгожээ. Мөн 5 компанид нэмэлт тусгай зөвшөөрөл, 2 компанийн тусгай зөвшөөрлийг түдгэлзүүлэх, 1 компанийн тусгай зөвшөөрлийг сэргээх, 16 компанийн тусгай зөвшөөрлийг сунгах, 7 компанийн тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох асуудлыг Хороо шийдэв.

Энэ хугацаанд нийт 18 компанийн дүрмийн сангийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулах, 13 компанийн гүйцэтгэх захирлыг томилох, 1 компанийн оноосон нэрийг өөрчлөх, мөн 2 компанид орон нутагт салбар нээн ажиллуулахыг зөвшөөрсөн Хорооны даргын тушаал гарчээ.

Хүснэгт-7

Үзүүлэлт	2012	2011	Өсөлт, бууралт
----------	------	------	----------------

Брокер, дилерийн компани	91	88	3
<i>Үүнээс: Андеррайтерийн компани</i>	25	22	3
<i>Хөрөнгө оруулалтын зөвлөх компани</i>	18	17	1
Тусгай зөвшөөрөл шинээр авсан	9	40	-31
Тусгай зөвшөөрөл нэмж авсан	5	5	-
Тусгай зөвшөөрлийг түдгэлзүүлсэн	2	-	2
Тусгай зөвшөөрлийг сэргээсэн	1	-	1
Тусгай зөвшөөрлийг сунгасан	16	21	-5
Тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгосон	7	1	6
Хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээ, бүтцэд өөрчлөлт оруулсан	18	14	4
Гүйцэтгэх захирлаа шинээр томилсон	13	8	5
Оноосон нэрээ өөрчилсөн	1	5	-4
Орон нутагт салбар нээх зөвшөөрөл авсан	2	6	-4

Санхүүгийн зохицуулах хорооноос нэр бүхий 11 арилжааны банкинд Засгийн газрын үнэт цаасыг арилжаалахад харилцагчийн нэрийн өмнөөс түүний даалгавраар гүйцэтгэх хөрөнгө оруулалтын ажил үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг олгоод байна. Үүнд:

№	Банкны нэр	Гүйцэтгэх удирдлага
1	Улаанбаатар банк	А.Энхмэнд
2	Худалдаа Хөгжлийн банк	Б.Мэдрээ
3	Чингис хаан банк	Л.Ариунаа
4	ХААН банк	Н.Като
5	Голомт банк	Ж.Финиган
6	Төрийн банк	Ж.Отгонбилэг
7	Хадгаламж банк	С.Сүхболд
8	Капитрон банк	П.Мөнхсайхан
9	Капитал банк	А.Ариунболд
10	Хас банк	М.Болд
11	Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банк	Б.Баярсайхан

Үнэт цаасны зах зээлийн дэд бүтэц

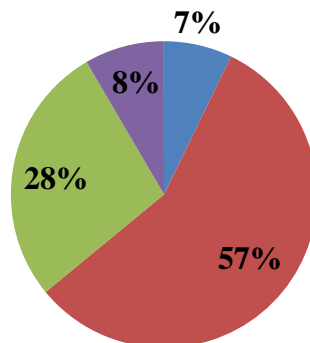
Төлбөр тооцоо, хадгаламжийн үзүүлэлтүүд

2012 оны 07 дугаар сараас үнэт цаасны төлбөрийг төлбөр тооцоо гүйцэтгэх банкуудаар дамжуулан хийж эхэлсэн. Үүнд хөрөнгийн биржийн арилжаанд оролцох эрхтэй 51 мэргэжлийн оролцогч байгууллагаас Хас банкаар 34, Хаан банкаар 5, Голомт банкаар 4, Худалдаа хөгжлийн банкаар 8 байгууллага гэрээ байгуулан гүйлгээ хийж байна.

График-11

Үнэт цаасны төлбөр тооцоо гүйцэтгэх эрх бүхий арилжааны банкуудаар хийсэн гүйлгээ

■ ХААН банк ■ Голомт банк ■ ХАС банк ■ Худалдаа хөгжлийн банк

2012 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 56 брокер, дилерийн компани нийт дүнгээр 722.2 сая төгрөгийн барьцаа хөрөнгийг өөрийн харилцагч үнэт цаасны төлбөр тооцоо гүйцэтгэгч банкны тусгайлсан дансанд, 58 брокер, дилерийн компани нийт дүнгээр 250.5 сая төгрөгийг “Төлбөрийн баталгааны сан”-д тус тус байршуулаад байна.

Мөн Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн 19.2.11, “Үнэт цаасны зах зээлд мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрлийн журам”-ын 2.1.3-д заасны дагуу брокер, дилер, андеррайтерийн компаниудаас тэдгээрийн хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн 3-аас доошгүй хувьтай тэнцэх хэмжээгээр байгуулсан эрсдлээс хамгаалах сангийн хөрөнгийг “ҮЦТТГХТ” ХХК-ийн тусгайлсан дансанд байршуулж байгаа бөгөөд уг санд нийтдээ 628,9 сая төгрөг төвлөрчээ.

Ингэснээр “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК дээр шинэ систем нэвтрүүлэх, Т+3 буюу үнэт цаасны төлбөр тооцооны шинэ горимд шилжих бэлтгэл ажлын хүрээнд 2012 онд дээрх гурван санд нийт дүнгээр 1601.1 сая төгрөгийг эрсдлийг бууруулах чиглэлээр мэргэжлийн байгууллагуудаас татан төвлөрүүлсэн байна.

Хүснэгт-8

Төвлөрсөн хадгаламжид хадгалагдаж буй үнэт цаас /мянган ширхэгээр/

Үзүүлэлт	2010	2011	2012
Төрийн мэдлийн бус хувьцаа	1,034,875.0	2,555,045.0	2,665,629.0
Төрийн мэдлийн хувьцаа	1,883,029.0	15,356,933.0	15,499,721.0
Орон нутгийн оролцоотой компани	-	29,128.0	29,046
Нийт хувьцааны	2,917,904.0	17,941,105.0	18,194,396

дун			
Засгийн газрын хямдруулсан бонд	3.0	4,238.0	4,335.0
Компанийн бонд	592.9	3,233.0	693.6
Нийт бондын дун	596.0	7,471.0	5,028.0

Биржийн бус зах зээлд бүртгэлтэй үнэт цаас /мянган ширхэгээр/

Компанийн бонд	18.1	21.6	20.6
Засгийн газрын хямдруулсан бонд	-	1,000	1,293

Үнэт цаасны хоёрдогч зах зээл эхэлсэнээс хойш буюу 1995 оноос 2013 оны 01 дүгээр сарын 31-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд төвлөрсөн хадгаламжинд шинээр 318384, ХОЭБ-ээр 447800, холболтын данс 129250 буюу нийт 768869 данс нээгдсэн байна. Харилцагчийн төрлөөр тооцвол Монгол иргэн 766184, гадаадын иргэн 1617, Монгол аж ахуйн нэгж 2324, гадаадын аж ахуйн нэгж 150 дансыг тус тус нээжээ.

2006-2012 онуудад Төвлөрсөн хадгаламжийн дансны мэдээлэл

Хүснэгт-9

Үзүүлэлт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Холболтын данс	2,202	4,449	3,512	1,086	3,528	14,660	8,577
ХОЭБ-ийн данс	20,579	20,579	19,077	8,240	4,846	5,569	95,278
Шинэ данс	2,304	50,221	2,654	671	1,310	108,909	105,616
Нийт данс	25,085	75,249	25,243	9,997	9,684	129,138	200,894

2.3.Мэргэжлийн оролцогч байгууллагын 2012 оны жилийн эцсийн санхүүгийн тайлангийн хураангуй

Мэргэжлийн оролцогч байгууллагын актив, пассивын бүтэц:

Нийт 76 тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгжийн 2012 оны жилийн эцсийн санхүүгийн тайлан нэгтгэлд хамрагдсан бөгөөд уг нэгтгэлээр мэргэжлийн оролцогч байгууллагуудын нийт активын хэмжээ 2 их наяд 624.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь 2011 оны мөн үетэй харьцуулахад даруй 426.1 тэрбум төгрөгөөр буюу 19.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Үүний шалтгааны нэг нь хөрөнгийн зах зээлд арилжааны банк өөрөө болон түүний охин компаниуд Банкны тухай хуулийн 6.2.5, 6.2.4-д зааснаар харилцагчийн нэрийн өмнөөс түүний даалгавраар гүйцэтгэх хөрөнгө оруулалтын бусад ажил

үйлчилгээ эрхлэх болон андеррайтерийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан, 2011 оноос хөрөнгийн зах зээлд хандах иргэдийн сонирхол идэвхжиж, Хорооноос брокер, дилерийн үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл авсан аж ахуйн нэгжийн тоо эрс нэмэгдсэн зэрэг бөгөөд үр дүнд нь салбарын нийт активын дүн эрс өсчээ.

Салбарын хэмжээгээр нийт хөрөнгийн 99 хувийг хүснэгтэд буй доорхи 14 мэргэжлийн оролцогч компани бүрдүүлснийг харуулав.

Хүснэгт-10		
№	Мэргэжлийн оролцогч байгууллага	Нийт хөрөнгө
1	Голомт банк ХХК /андеррайтер/	2,526,576,577,086.99
2	ҮЦГТТХТ ХХК	40,864,340,110.07
3	Ти Ди Би Капитал ХХК	9,022,600,547.86
4	Би Ди Сек ХК	9,750,220,252.12
5	Монголын хөрөнгийн бирж ХК	13,874,538,639.57
6	Ард капитал групп ХХК	3,399,377,822.0
7	Юнайтэд секьюритис ХХК	5,991,958,472.05
8	Фронттиер ХХК	2,003,860,674.0
9	Эм Ай Си Си ХХК	919,288,182.41
10	Туушин Инвест ХХК	214,112,317.24
11	Гаули ХХК	582,657,174.17
12	Евроази капитал монголиа ХХК	1,206,260,478.87
13	Монет капитал ХХК	804,272,001.0
14	Монгол секьюритис ХК	690,282,742.44
	Нийт дүн	2,615,900,346,500.79
	Салбарын нийт хөрөнгийн дүн	2,624,651,351,798.47

Нийт активын дүнд эргэлтийн хөрөнгийн дүн 97.69 хувь, эргэлтийн бус хөрөнгийн дүн 2.31 хувийг тус тус эзэлж байгаа нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад эргэлтийн хөрөнгийн дүн 408.6 тэрбум төгрөг буюу 19.6 хувиар, эргэлтийн бус хөрөнгийн дүн 17.6 тэрбум төгрөг буюу 41 хувиар тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

Эргэлтийн хөрөнгийг бүтцээр нь задалж үзвэл, мөнгөн хөрөнгө 27.0, богино хугацаат хөрөнгө оруулалт 16.2, авлага 56.4, бараа материал 0.13, урьдчилж төлсөн зардал 0.03, бусад хөрөнгө 0.29 хувийг тус тус бүрдүүлжээ.

Эргэлтийн бус хөрөнгийн дүнг 2011 оны мөн үетэй харьцуулахад даруй 17.6 тэрбум төгрөгөөр буюу 41.0 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд нийт эргэлтийн бус хөрөнгийг үндсэн хөрөнгө 72.9, бусад үндсэн хөрөнгө 0.8, биет бус хөрөнгө 18.1, дуусаагүй барилга 0.6, хөрөнгө оруулалт 7.3, бусад хөрөнгө 0.3 хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт-11

Балансын хураангуй	2012	2011	Өөрчлөлт
Нийт хөрөнгө	2,624,651,351,798.47	2,198,454,568,995.17	426,196,782,803.30
Эргэлтийн хөрөнгө	2,563,903,806,692.34	2,155,350,962,602.01	408,552,844,090.33
Эргэлтийн бус хөрөнгө	60,747,545,106.08	43,103,606,393.15	17,643,938,712.93
Өр төлбөр	2,343,608,836,052.68	1,970,898,817,462.61	372,710,018,590.07
Богино хугацаат өр төлбөр	2,227,393,634,258.73	1,906,410,137,529.99	320,983,496,728.74
Урт хугацаат өр төлбөр	116,215,201,793.95	64,488,679,932.62	51,726,521,861.33
Эзэмшигчдийн өмч	281,042,515,745.79	227,555,751,532.56	53,486,764,213.23
Өр төлбөр, эзэмшигчдийн өмч	2,624,651,351,798.47	2,198,454,568,995.17	426,196,782,803.30

2012 оны байдлаар нийт пассивын дүнд өр төлбөрийн дүн 89.3, эзэмшигчийн өмчийн дүн 10.7 хувийг тус тус эзэлж байна. Өр төлбөрийн нийт дүнг богино хугацаат өр төлбөр 95.0, урт хугацаат өр төлбөр 5.0 хувийг тус тус бүрдүүлжээ.

Нийт салбарын активын хэмжээ 2 их наяд 624.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь даатгалын салбарын нийт активын дүнгээс даруй 24.8 дахин, хадгаламж зээлийн салбарын нийт активын дүнгээс даруй 39 дахин, банк бус санхүүгийн байгууллагын нийт активын дүнгээс даруй 10 дахин өндөр үзүүлэлттэй байна.

Мэргэжлийн оролцогч байгууллагын орлого, үр дүнгийн тайлангийн нэгтгэл

Тайлант хугацааны эцсээр үндсэн үйл ажиллагааны орлого 2 их наяд 57.5 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь өмнөх оны мөн үеийнхээс даруй 309.7 тэрбум төгрөг буюу 17.7 хувиар өсчээ.

2012 оны байдлаар үндсэн үйл ажиллагааны нийт орлогын 98 хувийг “Голомт банк” ХХК/андеррайтер/, “Би Ди Сек” ХК, “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК, “Ти Ди Би капитал” ХХК, “ҮЦТТХТ” ХХК, “Эм Ай Си Си” ХХК, “Фронтнер” ХХК, “Евразиа капитал монголиа” ХХК, “Туушин инвест” ХХК, “Монет капитал” ХХК зэрэг 10 компани бүрдүүлсэн ба салбарын хэмжээнд тайлан тэнцэлд хамрагдсан нийт 75 компаниас 16 компани ашигтай, 59 компани алдагдалтай ажиллажээ.

Үндсэн үйл ажиллагааны орлогын бүтцэд үйл ажиллагааны орлого 0.46, хөрөнгө оруулалтын орлого 9.88, борлуулалтын бусад орлого 89.66 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт-12

Үнэт цаасны зах зээлийн мэргэжлийн оролцогч байгууллагын 2012 оны орлого, үр дүнгийн тайлангийн нэгтгэл	СИСТЕМИЙН НЭГТГЭЛ
Үндсэн үйл ажиллагааны орлого	2,057,507,025,424.79
Үйл ажиллагааны орлого	9,459,187,403.52
Брокер, дилерийн үйл ажиллагааны	6,941,594,119.00
Андеррайтерийн үйл ажиллагааны	1,552,174,269.15

Хөрөнгө оруулалт менежмент хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийн үйлчилгээний	965,419,015.37
Хөрөнгө оруулалтын орлого	203,268,743,571.52
Хүүгийн орлого	167,796,645,950.94
Арилжаалсан үнэт цаасны орлого	35,462,651,518.78
Ноогдол ашгийн орлого	9,446,101.80
Бусад	1,844,779,094,449.76
Борлуулалтын хөнгөлөлт	
Борлуулалтын хорогдол ба буцаалт	1,226,345.75
Үндсэн үйл ажиллагааны цэвэр борлуулалтын орлогын дүн	2,057,505,799,079.04
Борлуулсан үнэт цаасны өртөг	2,283,904,684.69
Нийт ашиг (алдагдал)	2,055,221,894,394.35
Үйл ажиллагаа (борлуулалт, ерөнхий удирдлага)-ны зардал	2,015,516,323,894.93
Үндсэн болон нэмэгдэл цалин	19,462,836,878.97
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	2,093,741,084.98
Засвар үйлчилгээний зардал	175,412,176.54
Ашиглалтын зардал	537,971,183.31
Түрээсийн зардал	5,832,729,129.01
Албан томилолтын зардал	1,533,373,921.76
Тээврийн зардал	24,278,183.46
Түүхий эд материалын зардал	1,342,607,435.33
Элэгдлийн зардал	5,282,462,869.30
Зар сургалчилгааны зардал	2,194,640,610.90
Шуудан холбооны зардал	1,032,175,185.58
Шатхууны зардал	990,654,065.39
Найдваргүй авлагын зардал	10,309,809,622.48
Шагнал урамшууллын зардал	423,794,619.57
Зээлийн хүүгийн зардал	143,611,714,196.28
Зохицуулах хорооны зохицуулалтын үйлчилгээний хөлс	43,877,730.87
Биржийн гишүүн хураамж	104,784,300.00
ҮЦТТХТ-ийн үйлчилгээний хураамж	93,999,114.32
Шимтгэл	1,860,257,402.33
Зохицуулалтын үйлчилгээний хураамж	272,792,657.13
Хөрөнгийн биржийн шимтгэл	825,085,718.51
ҮЦТТХТ-ийн шимтгэл	762,379,026.68
Бусад зардал	1,818,565,204,184.55
Үндсэн үйл ажиллагааны ашиг (алдагдал)	39,705,570,499.42
Үндсэн бус үйл ажиллагааны ашиг (алдагдал)	-433,812,545.58
Үндсэн бус үйлдвэрлэл, үйлчилгээний ашиг, алдагдал	241,115,560.15
Торгууль, хөнгөлөлт ашиг (алдагдал)	36,851,658.55
Эрсдлийн сангийн зардал	-127,151,427.36
Валютын ханшийн өөрчлөлтийн хэрэгжсэн ашиг (алдагдал)	266,632,793.74
Валютын ханшийн өөрчлөлтийн хэрэгжээгүй ашиг (алдагдал)	-635,305,967.46
Хувьцаа, бондын зардлын хорогдуулга	-21,098,603.00
Хараат болон хамтарсан үйлдвэрээс олсон ашиг	0.00
Бусад	-194,856,560.20

Татвар төлөхийн өмнөх ашиг (алдагдал)	39,271,757,953.85
Орлогын татварын зардал	8,804,063,452.36
Татварын дараах ашиг (алдагдал)	30,467,694,501.48
Цөөнхөд ноогдох хувь	
Ердийн үйл ажиллагааны ашиг (алдагдал)	30,467,694,501.48
Онцгой шинжтэй зүйл - цэвэр	79,033,844.11
Тайлант үеийн цэвэр ашиг (алдагдал)	30,388,660,657.37

Нийт ашиг 2 их наяд 55.2 тэрбум төгрөг, үйл ажиллагааны зардал 2 их наяд 15.5 тэрбум төгрөгт хүрсэн үзүүлэлттэй байна. Салбарын хэмжээнд 30.4 тэрбум төгрөгийн цэвэр ашигтай ажиллаж 8.8 тэрбум төгрөгийн орлогын татвар төлсөн ба салбарын нийт цэвэр ашгийн 99 хувийг “Голомт банк” ХХК /андеррайтер/, “Би Ди Сек” ХК, “ҮЦТТХТ” ХХК, “Ти Ди Би Капитал”, “Монголын хөрөнгийн бирж” ХК, “Гендекс” ХХК зэрэг 6 компани бүрдүүлснээс Голомт банк ХХК дангаараа 98 хувийг /29,818,485,294.95 төгрөг/ эзэлж байна.

Хөрөнгийн зах зээлд мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй компаниудын дийлэнхи нь алдагдалтай ажиллаж буй нь зах зээлийн бүтээгдхүүн, үйлчилгээний сонголт хомс, зах зээлийн багтаамж, хөрвөх чадвар бага байгаатай холбоотой. Мэргэжлийн оролцогч байгууллага зөвхөн тусгай зөвшөөрлийн хүрээнд үйл ажиллагаа эрхэлдэг тул банкууд болон бусад аж ахуйн нэгжүүдтэй өрсөлдөх чадвар хязгаарлагдмал болохыг дурьдах нь зүйтэй.

2.4.Тулгамдсан асуудлууд

Банкнаас бусад санхүүгийн салбарын өсөлтийг дэмжих төрийн бодлогын бичиг баримтууд батлагдсан боловч бодит санхүүгийн дэмжлэг дутмаг байна. Үнэт цаасны зах зээлийн дэд бүтцийн хөгжил хангалтгүй, хаалттай төдийгүй нээлттэй компаниудад компанийн сайн засаглал бүрэлдээгүй, үнэт цаасны зах зээлийг хувьчлалын арга хэрэгсэл болгосны үр дагавар арилаагүй, уг зах зээлийн талаарх нийтийн мэдлэг мэдээлэл сул хэвээр байгаа нь үнэт цаасны зах зээл эдийн засгийн өсөлттэй зэрэгцэн хөгжихөд саад болж байна.

Сонгодог утгаар бол үнэт цаасны салбар нь банкуудтай өрсөлдөн санхүүгийн хуримтлалыг бодит сектор луу дамжуулан хөрөнгө оруулалт хийх суваг болж, санхүүгийн зуучлалын өрсөлдөөнийг гүнзгийрүүлэн, хүү ханшны тогтвортой байдлыг хангах боломжийг нээдэг байх ёстой юм.

Дээрх салбарын үзүүлэлт, түүний учир шалтгааныг нэгтгэн дүгнэвэл, цаашид бидэнд дараах сорилтууд тулгарсан хэвээр байна. Үүнд:

1. Зах зээлийн өсөлтийг дэмжихүйц хууль тогтоомжийн тогтолцоо бүрэн бүрэлдээгүй, хууль тогтоомжийн хэрэгжилт хангалтгүй;
2. Хувьцаа болон бондын арилжаагаар хөрөнгө татах багтаамж бага хэвээр, үнэт цаасны хөрвөх чадвар, эргэлт, арилжааны идэвх бусад хөгжиж буй улсуудтай харьцуулахад сул;
3. Үнэт цаасны зах зээлийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний сонголт хязгаарлагдмал;
4. Өмч хувьчлалаас үүссэн сөрөг үр дагаварууд бүрэн арилаагүй;

5. Үнэт цаасны зах зээлд итгэх хөрөнгө оруулагчдын итгэл, мэдлэг мэдээлэл дутмаг;
6. Хувьчлалын үр дүнд бий болсон төдийгүй нийтэд хувьцаа гаргасан хувьцаат компаниудын засаглал сул хэвээр байгаагаас зах зээлийн нэр хүнд өсч чадахгүй байгаа зэрэг болно.

2.5.2013 оны зорилт

Санхүүгийн зохицуулах хороо 2006 онд байгуулагдсан цагаасаа төрийн зохицуулагч байгууллагын хувьд үнэт цаасны зах зээлд төрийн хууль тогтоомж хэрэгжүүлэх үүргийг гүйцэтгэхээс гадна тус зах зээлд төрийн бодлогыг тодорхойлж цаашдын чиглэлийг тогтооход өөрийн үүргийг гүйцэтгэж ирсэн. Бид 2009 оноос хойш өөрийн эрхлэх үйл ажиллагааны хүрээнд зах зээл дэх мэргэжлийн байгууллагуудын санаа бодлыг харгалзан зохицуулагч байгууллагын хувьд хэрэгжүүлэх стратеги төлөвлөгөөг батлан, түүнийхээ дагуу 2008-2012 оны дөрвөн жилийн үйл ажиллагааг хөтлөн явуулж ирсэн бөгөөд түүний залгамж болгон 2012-2016 оны стратеги төлөвлөгөөг баталсан.

Үүнд Монгол Улсын үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлэх Хорооны эрхэм зорилгыг *“Хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах, үр ашигтай, шударга, ил тод, нээлттэй зах зээлийг бүрдүүлэхэд оришино”* гэж тодорхойлж, хэтийн зорилгыг *“Үнэт цаасны зах зээлд итгэх хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг нэмэгдүүлж, системийн эрсдэлийг бууруулан, санхүүгийн зах зээлд эзлэх хувийг өсгөж тэнцвэртэй санхүүгийн салбарыг хөгжүүлэхэд чиглэнэ”* гэж тодорхойлсон.

Үнэт цаасны зах зээлд баримтлах стратеги зорилго нь үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлэх эрхэм зорилго, хэтийн зорилгодоо нийцэж тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэнэ. Дээрх стратегид нийцсэн, үнэт цаасны зах зээлд тулгамдсан хэвээр байгаа бэрхшээл, сорилтыг давахад чиглэсэн дараах хөтөлбөрийг дэвшүүлж тэдгээрийн дагуу 2012-2016 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг доорх байдлаар тодорхойлсон. Үүнд:

1. Үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулалтыг олон улсын стандартад нийцүүлэх;
2. Мэргэжлийн зуучлалын үйл ажиллагааны чанарыг сайжруулах, дэд бүтцийг хөгжүүлэх;
3. Системийн эрсдэлийг бууруулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх;
4. Үнэт цаас гаргагчтай холбоотой үйл ажиллагаанд олон улсын тэргүүн туршлага нэвтрүүлж хэвшүүлэх;
5. Хөрөнгө оруулалтын эрхийн бичгийн хувьчлалын сөрөг үр дагаврыг залруулах;
6. Зах зээл дэх бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх, хөрвөх чадварыг сайжруулах.

2013 онд эдгээр багц үйл ажиллагааны нэн тэргүүний ажил нь үнэт цаасны зах зээлийн зохицуулалтыг олон улсын стандартад нийцүүлэх хүрээнд Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг батлуулах, дагалдах журмуудын хэрэгжилтийн хангах явдал юм. Хуулийн төсөл батлагдсанаар үнэт цаасны давхар бүртгэл хийх, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нэвтрүүлэх, тэр дундаа хадгаламжийн

бичиг гаргах, арилжаалах, төлбөр тооцоог тухайлсан хадгаламжийн байгууллагаар дамжуулан хийх, гадаадын томоохон хөрөнгө оруулагч болох хөрөнгө оруулалтын банк, даатгалын компани, хөрөнгө оруулалтын сангуудын мөнгөний урсгалыг дотоодын зах зээл рүү татах, хөрөнгө оруулагчдын хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, бусад орнуудын зохицуулагч байгууллагуудтай шууд харилцах зэрэг олон чухал харилцаанууд зохицуулагдах боломжтой болох юм.

**ҮНЭТ ЦААСНЫ ГАЗАР
САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРОО**